

ВІДЗІВ
офіційного опонента на дисертацію
ПАВЛИКА МИКОЛИ ПЕТРОВИЧА
на тему
«РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НАДАННЯ ПОСЛУГ
ІЗ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081
«Право», галузь знань 08 Право

Дисертація М. П. Павлика «Розслідування злочинів у сфері надання послуг із працевлаштування за кордоном» виконана з актуальної проблеми, що останнім часом привертає до себе увагу вчених різних галузей права. Автором влучно акцентовано, що велика частина населення постійно мігрує в пошуках кращого життя та високооплачуваної роботи за кордон і з кожним роком масштаби трудової міграції збільшуються. Проте, як відомо, великий попит завжди зумовлює низку пропозицій, у тому числі з боку недобросовісних суб'єктів, які вчиняють злочинні дії. Під приводом працевлаштування за кордон вчиняється шахрайство, торгівля людьми у вигляді трудової та сексуальної експлуатації, примушування «обманутих заробітчан» до жебракування, втягнення їх у протиправну діяльність та інші злочинні дії. Потенційних робітників використовують й для нелегального переправлення ними через державний кордон матеріальних, історичних, культурних та інших цінностей, заборонених обігом предметів, речовин тощо.

Вказане не залишилося поза увагою організованих злочинних угруповань, які вчиняють злочини у сфері працевлаштування за кордоном із застосуванням різноманітних новаторських схем, за підтримки корумпованих чиновників. Поряд із цим, рівень професійної підготовки осіб, які здійснюють розкриття і розслідування злочинів даної категорії залишається недостатнім, як і не достатньо розробленою є методика їх розслідування.

Автор, комплексно дослідивши особливості функціонування ринку праці в Україні та за кордоном, робить акцент на необхідності вдосконалення законодавства, що регламентує правовий режим у цій сфері та боротьбі із

зазначеним злочином. Вищезазначене повною мірою підтверджує важливе значення дослідженого напрямку як в науковому плані, і для практики.

Методологія дослідження ґрунтується на використанні апробованої системи методів та методик. Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку цілком відповідає загальним вимогам. Автор вміло провів порівняльні дослідження, обґрунтовано наводить у своїй праці наукові посилання та пропонує в контексті аргументації висновки, підготовлені за результатами проведеного наукового аналізу. В роботі в повній мірі враховано чинне національне законодавство. Теоретичні висновки зроблено на широкій основі результатів ряду галузей знань.

Емпіричну основу дослідження становлять результати аналізу судово-слідчої практики за 2010–2021 рр. Опрацьовано матеріали 258 кримінальних справ і проваджень з проблематики дослідження (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Тернопільська, Сумська, Харківська, Чернівецька області та м. Київ); аналітичні узагальнення Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора; зведені результати опитувань 275 слідчих, працівників оперативних підрозділів та працівників прокуратури.

Обсяг використаних у роботі бібліографічних джерел забезпечує належний рівень її інформативності.

В дисертації комплексно опрацьовано широке коло важливих для розвитку сучасної науки положень, зроблено ряд теоретичних узагальнень та визначень, запропоновано нові підходи та авторське бачення шляхів подальшого удосконалення процесу розслідування кримінальних правопорушень на ринку праці.

До вагомих здобутків дисертанта, насамперед, слід віднести:

- здійснення аналізу правового режиму діяльності з працевлаштування за кордоном та визначення його впливу на обстановку вчинення злочинів у цій сфері;

- окреслення типових способів вчинення злочинів у сфері надання

послуг із посередництва у працевлаштуванні за кордоном, а також особливостей слідової картини;

- з'ясування криміналістично вагомих ознак особи злочинця;
- охарактеризовано особу потерпілого та його поведінкові детермінанти;
- розглянуто алгоритм дій щодо оцінки первісної інформації на момент надходження заяви або повідомлення про вчинення злочину у сфері працевлаштування за кордоном, та окреслено коло обставин, що підлягають встановленню;

- охарактеризовано особливості взаємодії та міжнародного співробітництва при розслідуванні злочинів у сфері працевлаштування за кордоном;

- розкрито особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій, спрямованих на отримання вербальної інформації від потерпілих, свідків та підозрюваних;

- висвітлено організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) та процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних джерел;

- сформовано типові тактичні операції, спрямовані на вирішення завдань розслідування злочинів у сфері надання послуг із посередництва у працевлаштуванні за кордоном та розроблено оптимальний комплекс дій для кожної тактичної операції.

Дисертантом розкрито стан наукових досліджень проблем боротьби із розслідуванням злочинів у сфері працевлаштування за кордоном. Наголошено, що проблема методики розслідування таких злочинів має комплексний характер, тому у роботі охоплено низку галузей знань, в межах яких проводилися дослідження з даної проблематики.

Певним елементом новизни є проведення ґрунтовного аналізу способів учинення злочинів даної категорії. Правильним є визначення сучасних форм злочинних дій, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, за такими критеріями: 1) залежно від суб'єкта, яким вчиняється злочин; 2) залежно від рівня суспільної небезпеки; 3) залежно від тривалості дій; 4) залежно від

характеру дій.

У роботі охарактеризовано та розподілено на групи осіб, які вчиняють злочини у сфері надання послуг із працевлаштування за кордоном, зокрема: 1) особи, які створюють посередницьку фірму з надання послуг щодо працевлаштування за кордоном без мети надання таких послуг; 2) особи, діяльність яких пов'язана із супроводженням дій, необхідних для переправлення за кордон з метою працевлаштування (представники консульських установ, страхових компаній, ДМС, туристичних підприємств, службові особи Державної прикордонної служби України та ін.); 3) особи, які мають намір перетнути державний кордон та працевлаштуватися за кордоном поза офіційним контролем; 4) особи, які використовують працевлаштування за кордоном як прикриття у здійсненні злочинних різноманітних дій.

Вагомим внеском є розгляд питань міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях щодо злочинів у сфері працевлаштування за кордоном стосовно здійснення компетентним органом іншої держави тих процесуальних дій, для проведення яких за законодавством України необхідно отримання згоди прокурора, дозволу слідчого судді, з одночасним встановленням місця перебування особи, яка виїхала до іншої країни на заробітки та зникла.

Цікавим є підхід до розгляду методики розслідування злочинів у сфері працевлаштування за кордоном через проведення тактичних операцій, на підставі чого автором розроблено ряд тактичних операцій з оптимальним комплексом дій для кожної: «Розшук злочинця», «Епізод», «Співучасники», «Фіктивний роботодавець або посередник», «Виявлення факту вчинення злочинних дій під прикриттям працевлаштування за кордоном», «Пошук зниклого заробітчанина» тощо.

Заслужують на увагу положення щодо оцінки первинної інформації при надходженні заяви та повідомлення про вчинення злочину, пов'язаного із працевлаштуванням за кордоном, та прийняття аргументованого рішення про відкриття кримінального провадження. Зокрема, автором визначено шляхи, порядок, а також проблемні питання, з якими стикаються практичні

працівники під час отримання та оцінки первинної інформації. Розглянуто обставини, що підлягають встановленню та доказуванню під час розслідування злочинів, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, та запропоновано їх поділити на три основні групи: 1) ті, що передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України; 2) ті, що встановлені в диспозиціях статей Кримінального кодексу України, які регламентують кримінальну відповідальність за злочини, пов'язані з працевлаштуванням за кордоном; 3) ті, які не входять до предмета доказування, але мають важливе значення для розгляду кримінального провадження по суті.

Вагомими у практичному вимірі є положення організації та планування розслідування у справах щодо злочинів, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, а також організаційно-тактичні засади забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема: огляду документів, допитів підозрюваного, потерпілого й свідка, одночасних допитів двох або більше раніше допитаних осіб, обшуків, тимчасового доступу до речей та документів та ін.

Автором правильно наголошено на значенні взаємодії органів, які здійснюють розслідування злочинів, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, з органами місцевого самоврядування, що забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері працевлаштування та трудової міграції, представництвом Міжнародної організації праці в Україні, українськими консульствами за кордоном, Державною міграційною та прикордонною службами, Департаментом боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми тощо. Висвітлено основні аспекти міжнародного співробітництва, що ґрунтується на відповідних міжнародних актах з питань надання правової допомоги у кримінальних провадженнях.

Загалом, у роботі сформульовано низку пропозицій, спрямованих на удосконалення практики розслідування злочинів, пов'язаних із працевлаштуванням за кордоном, уточнено окремі наукові категорії.

Основні положення, висновки, рекомендації в повній мірі доведено дисертантом до широкої громадськості в опублікованих наукових працях.

Результати проведеного дослідження вже частково знайшли своє втілення в практичній діяльності правоохоронних органів, що засвідчується відповідними актами про їх впровадження, а також можуть бути використані в науковій роботі, зрозуміло, в навчальному процесі юридичних навчальних закладів, а також у подальших наукових дослідженнях.

Зроблені наукові висновки є достовірними, аргументованими та належним чином обґрунтованими. Крім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки, рекомендації, які в сукупності і забезпечують цілісність проведеного дослідження, результати якого апробовано на науково-практичних конференціях та в повній мірі відображено у авторських публікаціях. Зокрема, основні результати наукового дослідження опубліковано в 15 наукових публікаціях за темою дисертації, серед яких 5 наукових статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні (Республіка Польща), 9 наукових праць – у збірниках наукових доповідей оприлюднених на науково-практичних конференціях, семінарі та круглому столі.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Павлика Миколи Петровича «Розслідування злочинів у сфері надання послуг із працевлаштування за кордоном» включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Разом з тим, загальне позитивне враження про дисертацію не виключає наявності положень, які притягують світло полеміки. Тому, констатуючи наявність усіх необхідних для такого рівня наукової роботи моментів, слід відзначити, що вона містить деякі дискусійні, спірні або ж такі, що потребують додаткових уточнень положень.

1. Не викликає сумнівів той факт, що з кожним роком проблема боротьби із злочинами у сфері працевлаштування за кордоном привертає все більше уваги науковців, які намагаються вирішити цю проблему з позиції

застосування методів, прийомів і засобів боротьби із злочинами даної категорії та пропонування методики їх розслідування. Автор у вступі наголошує на деяких наукових здобутках та досягненнях з цієї проблематики, зазначаючи при цьому, що в них відображаються лише окремі питання сфери працевлаштування. На жаль, у дисертації комплексного аналізу цих робіт не здійснено, що не дозволяє судити про стан розробленості даної проблематики, а також визначити невирішені питання.

2. Здійснивши вагомий внесок у практику та теорію боротьби із шахрайствами на ринку праці, автор оминув увагою питання щодо профілактики таких злочинів. Крім того, необхідно було б більше приділити уваги щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину.

3. Зважаючи, що «злочини у сфері надання послуг із працевлаштування за кордоном» охоплюють досить широке коло кримінально караних діянь, слід чітко визначити їх перелік. Так само деталізувати в емпіричній базі – які саме кримінальні провадження щодо яких кримінальних правопорушень вивчалися. Й відповідно, якщо мова йде як про злочини, так і кримінальні проступки – вбачається доцільним використовувати термін «кримінальне правопорушення». Якщо ж вивчалися лише злочини – буде зрозуміло, чому автор оперує терміном саме «злочин».

Перераховані, як і деякі інші зауваження мають дискусійний характер і, як на нас, складають підґрунтя до наукової дискусії під час захисту дисертантом свого дослідження і дадуть можливість проявити йому свій науковий потенціал та уміння вести наукову дискусію.

Таким чином, незважаючи на висловлені вище застереження і побажання, та враховуючи викладені вище позитивні характеристики дисертації є підстави зробити висновок, що дисертація «Розслідування злочинів у сфері надання послуг із працевлаштування за кордоном» написана на достатньо високому науковому й методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, та має наукову цінність й практичну значимість.

Загальний висновок: Дисертація на тему «Розслідування злочинів у сфері надання послуг із працевлаштування за кордоном», що подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 Право, є завершеним монографічним дослідженням, яке цілком відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а також пп. 10, 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а її автор, Павлик Микола Петрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», галузь знань 08 Право.

Офіційний опонент

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Н. В. Павлова

Підпис Павлової Н.В. засвідчую:

Проректор
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Л. Р. Наливайко

